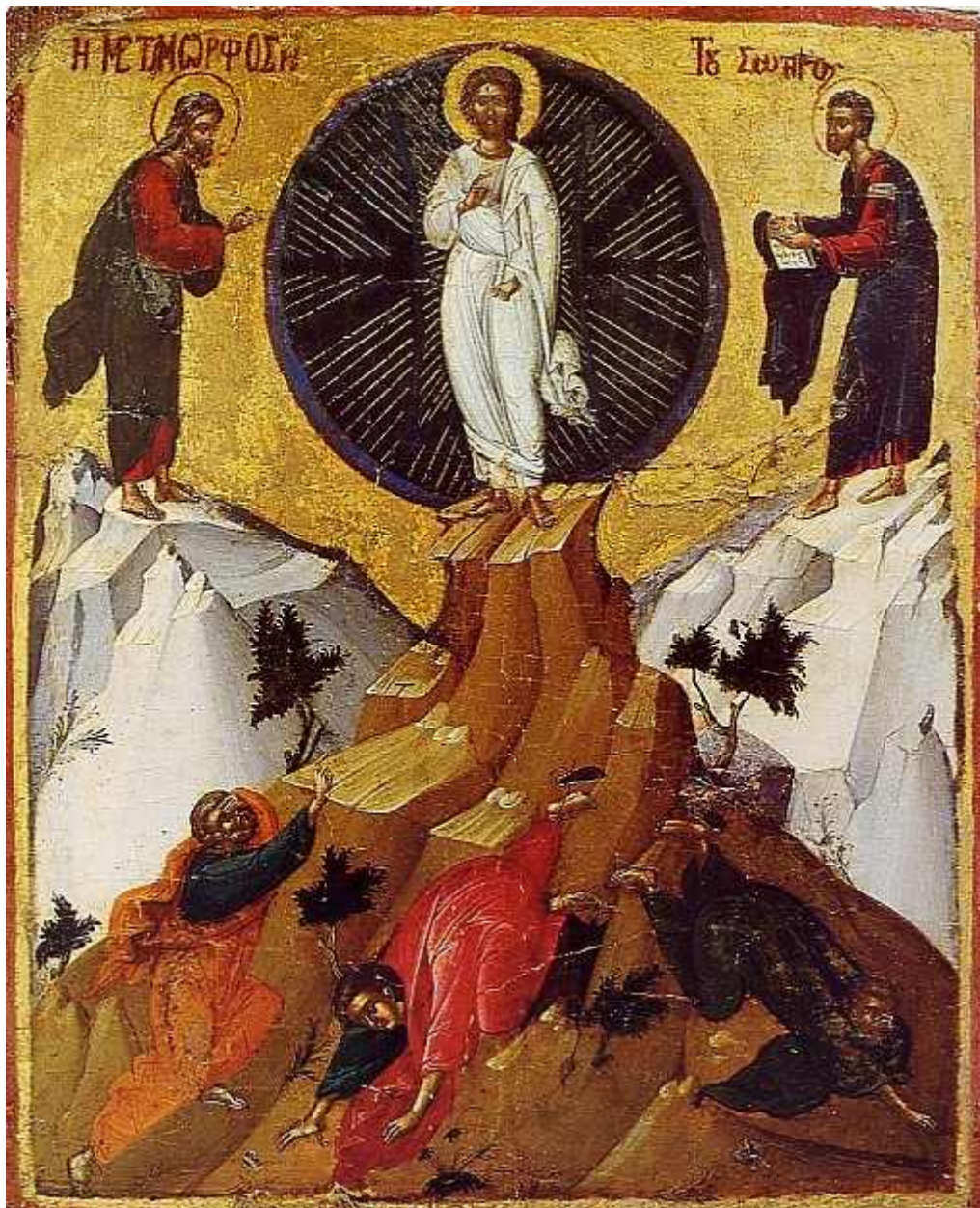

Ερμηνεία της εικόνας της Μεταμόρφωσης του Κυρίου: Η λάμψη της θείας δόξας

/ [Πεμπτούσία](#)

Image not found or type unknown

Η εικόνα της Μεταμόρφωσης αποτελεί το κλειδί της ορθόδοξης θεολογίας για τη θέα του Θεού. Το φανερωμένο στους αποστόλους φως ήταν η εκδήλωση της θείας λαμπρότητας, άχρονης και άκτιστης δόξας, μια αναγνώριση των δύο φύσεων του Χριστού, της θεϊκής και της ανθρώπινης. Ταυτόχρονα ήταν μια «προτύπωση», μια

εικόνα της μεταμορφωμένης ανθρώπινης φύσης και θέωσης που χαρίζει το απολυτρωτικό έργο του Χριστού. Η Μεταμόρφωση του Χριστού στο όρος Θαβώρ είναι το αντίστοιχο της Καινής Διαθήκης στην Παλαιά, όπου ο Θεός αποκαλύπτεται στο Μωυσή στο όρος Χωρήβ.

Ήδη απ' τους πρώτους χριστιανικούς αιώνες έχουμε ενδείξεις ότι γιορταζόταν η Μεταμόρφωση του Χριστού, ενώ από το τέλος του βου αιώνα θεσπίστηκε ο εορτασμός στις 6 Αυγούστου. Από την ίδια εποχή προέρχονται και τα πρώτα παραδείγματα της εικονογραφικής τέχνης.

Το φως του Μεταμορφωθέντος Χριστού αποτελεί την κύρια έκφραση του ησυχαστικού κινήματος μέσω της θεολογίας των «Ήσυχαστών Πατέρων», κατά τον 14ο αιώνα. Ο αρχηγός τους, ο άγιος Γρηγόριος ο Παλαμάς, διακήρυξε ότι ο Θεός ονομάζεται «Φῶς» όχι κατά την ουσία του, αλλά κατά την ενέργειά του, και ότι αυτό το «ἄκτιστο» φως μπορεί να γίνει αισθητό μέσω της προσευχής και εφόσον συντρέχουν κάποιες προϋποθέσεις (καθαρότητα καρδιάς, αδιάλειπτη μνήμη Θεού κ.λπ). Το δόγμα αυτό της Εκκλησίας είχε ως αποτέλεσμα να επέλθουν ορισμένες εικονογραφικές αλλαγές στη σύνθεση, ειδικά στην απόδοση της Δόξας του Χριστού. Έτσι η εικόνα της Μεταμόρφωσης ζωγραφίζεται όχι μόνο σύμφωνα με την περιγραφή του Ευαγγελίου - περιγράφεται απ' όλους τους Ευαγγελιστές, Ματθ. 17: 1-9, Μαρκ. 9: 2-13, Λουκ. 9:28-36, με εξαίρεση τον Ιωάννη-, αλλά και σύμφωνα με το πνεύμα του.

Ένεκα της βαθιάς δογματικής σημασίας του γεγονότος, το εικονογραφικό θέμα έχει υποστεί ελάχιστες τροποποιήσεις στο διάβα των αιώνων. Η παράσταση αυτή υπήρξε όχι μόνο για τους θεολόγους αλλά και για τους τεχνίτες εικονογράφους η αφορμή για να δώσουν εκτεταμένα σχόλια σχετικά με το πως θα έπρεπε να αποδοθεί το ἄκτιστο φως με υλικά πεπερασμένα μέσα. Πρόκειται για το σημείο όπου συναντιούνται η θεολογία της εικόνας με την ησυχαστική θεολογία και τη θέα του θείου και ακτίστου φωτός.

Στην εικόνα της Μεταμόρφωσης προβάλλεται μια θεληματική αντίθεση, καταπληκτική στον πιο ψηλό βαθμό. Η σύνθεση αντιτάσσει το Χριστό ακινητοποιημένο στην υπέροχη ειρήνη και θεία δόξα που απορρέει από αυτόν, λούζει με θείο μεγαλείο τις μορφές του Μωυσή και του Ηλία που κλίνουν προς τον Κύριο και σχηματίζουν τον τέλειο κύκλο του υπερέραν, και χαμηλά αντιπαραθέτει το ζωηρό δυναμισμό των αποστόλων - ακόμη εντελώς ανθρώπων - προ της Αποκάλυψης που τους ανατρέπει και τους καταγκρεμίζει.

Ψηλά στο μέσο της εικόνας, πάνω στη μεσαία απ' τις τρεις κορυφές του όρους Θαβώρ της Γαλιλαίας παρουσιάζεται ο Μεταμορφωμένος Χριστός· με το ένα χέρι ευλογεί και με το άλλο κρατεί κλειστό ειλητάριο, όπου αναγράφεται ο Νόμος του.

Φοράει λευκό χιτώνα και ιμάτιο και είναι πλημμυρισμένος με φως μέσα στη μετέωρη Δόξα του - αφού το φως είναι το πρώτο ιδίωμα του Θεού (Ψαλ. 27:1, Ησ. 60:19-20 και 42:6) - καθώς ανιστορεί το θαύμα της αποκαλυπτικής θεοφάνειάς του. Ο Μάρκος περιγράφει τη σκηνή ως εξής: «καί μετεμορφώθη ἔμπροσθεν αὐτῶν, καί τὰ ἱμάτια αὐτοῦ ἐγένετο στίλβοντα, λευκά λίαν ὡς χιών, οἷα γναφεύς ἐπί γῆς οὐ δύναται οὕτω λευκᾶναι» (9:2-3).

Το άκτιστο φως αποδίδεται στην εικόνα μέσα από συμβολικά σχήματα και χρώματα από τα οποία περιβάλλεται ο Χριστός. Οι δύο ομόκεντροι κύκλοι συμβολίζουν την παρουσία των δύο άλλων προσώπων της Αγίας Τριάδος, ολότητα από σφαίρες του δημιουργημένου σύμπαντος. Ο κύκλος είναι εικονογραφικά το τελειότερο σχήμα και συμβολίζει την αέναη διάρκεια, το θεϊκό. Ο Χριστός - το τρίτο πρόσωπο της Αγίας Τριάδος - κατά τη στιγμή της Μεταμόρφωσής του περιβάλλεται από τα εξής τρία σύμβολα του φωτός: τις ακτίνες που σχηματίζουν ένα ελλειψοειδές τετράγωνο, τις χρυσές γραμμές (assisto), το φωτοστέφανο γύρω απ' το κεφάλι του και τη λευκή ενδυμασία. Οι ακτίνες που εκφεύγουν απ' το σώμα του υποδηλώνουν τον ήλιο, οι χρυσές γραμμές τη μετάδοση της θείας ζωής, το φωτοστέφανο υπενθυμίζει την ηλιακή σφαίρα, σύμβολο του ιερού και της πνευματικής ενέργειας που ακτινοβολεί, και η λευκότητα των ενδυμάτων την καθαρότητα και αφθαρσία. Θεολογικά, το Θαβώριο αυτό φως κάνει την εικόνα εικονογραφική απόδειξη της θεϊκής ύπαρξης.

Η λαμπρότητα που διακρίνει το Χριστό και τα «λευκά ὡς τό φῶς» (Ματθ. 17: 2) ενδύματά του που ἔστιλβαν, ἀστραφταν και αντανακλούσαν μαρμαρυγές θείου μεγαλείου είναι αυτό που τονίζεται σε όλες τις περιγραφές των αποστόλων. Το λευκό σαν σύμβολο του φωτός έχει την ιδιότητα να διαχέεται διασχίζοντας το χώρο· αντιπροσωπεύει ἔτσι το άχρονο. Δηλώνει την αθωότητα της ψυχής, την αγνότητα, την αγιότητα της ζωής, τη χαρά, την παρθενία, την πίστη και τη δόξα. Σχετικές αναφορές γίνονται και στην Αγία Γραφή: «πλυνεῖς με, καί ὑπέρ χιόνα λευκανθήσομαι» (Ψαλμ. 50:9). Λευκά ενδύματα φοράει και ο νεοβαπτιζόμενος ως ένδειξη της γέννησής του στην αληθινή ζωή. Το λευκό γίνεται πλέον το χρώμα της Αποκάλυψης, της Θεοφάνειας, της χάρης, όπως αναφέρει και ο Ιωάννης «ὁ Θεός φῶς ἔστιν» (Α' Επιστ. 1:5).

Ο Χριστός εικονίζεται με σταυροφόρο φωτοστέφανο που φέρει στις κεραίες του τα γράμματα «Ο ΩΝ» και σημαίνει «ὁ ὑπάρχων, ὁ παρών». Υπενθυμίζει έτσι ὅτι αὐτός εἶναι ἡ αυθεντικὴ «εἰκόνα» καὶ ὁμοούσιος τοῦ Πατέρα. Ὁ Θεός ἀποκαλύπτεται στο Μωυσή στο ὄρος Χωρήβ λέγοντάς του: «Ἐγὼ εἰμί ὁ ὼν» (Ἐξοδ. 3:14). Αὐτὸ ακριβῶς ἀποτυπώνεται πάνω στο φωτοστέφανο τοῦ Χριστοῦ ὡς ὁμοούσιου με τὸν Πατέρα καὶ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα. Τὸ σχῆμα τοῦ σταυροῦ μέσα στο φωτοστέφανο ἀποδίδει τὸ γεγονός τῆς ἀπολύτρωσης μέσω τοῦ Σταυροῦ.

Μέσα στη θεία τοῦ Δόξα ὁ Χριστός εὐλογεῖ ἔχοντας στραμμένο τὸ πρόσωπο στο θεατὴ - πρὸς τὸν ὁποῖο ἄλλωστε ἀπευθύνεται. Ἡ χειρονομία εὐλογίας με τὰ δύο δάχτυλα ὑψωμένα (δείκτης καὶ μεσαίος) καὶ τὰ τρία ἄλλα ἐνωμένα κάνει ἀναφορὰ στις δύο φύσεις τοῦ, τῆ θεϊκὴ καὶ τὴν ἀνθρώπινη, καὶ στα τρία πρόσωπα τῆς Ἁγίας Τριάδος ἀντίστοιχα. Στὴν κάθοδο ἀπ' τὸ Θαβώρ ὁ Χριστός εὐλογεῖ με διάφορο τρόπο· φέρει σὲ ἐπαφὴ τὸν ἀντίχειρα με τὸν παράμεσο καὶ ἔχει ὑψωμένα τὰ υπόλοιπα τρία δάχτυλα. Με τὸν τρόπο αὐτὸ δηλώνονται πάλι οἱ δύο φύσεις καὶ τρεῖς ὑποστάσεις, ἀλλὰ ταυτόχρονα με τὴ θέση τοῦς τὰ δάχτυλα σχηματίζουν καὶ τὸ ἐλληνικὸ μονόγραμμα ΙC ΧC, που ἐπιγράφεται ὡς τίτλος σὲ ὅλες τὶς Ὀρθόδοξες εἰκόνες τοῦ Χριστοῦ, ἀκόμα καὶ στη Ρωσία.

Στὴ «τρίκορφη σύνθεση», ὅπως περιγράφεται τὸ τοπίο ἀπὸ τὸ Διονύσιο ἐκ Φουρνά, ὁ Χριστός πλαισιώνεται ἀπὸ τὶς ὀρθιες μορφές τοῦ προφήτη Ἡλία ἀριστερὰ καὶ τοῦ Μωυσή που κρατᾷ τὶς πλάκες με τὸ Νόμο τοῦ Θεοῦ δεξιὰ. Αὐτοὶ παρουσιάζονται ὡς τὰ πρότυπα τῶν ἀποστόλων, γιατί σ' αὐτοῦς ἔχει ἀποκαλυφθεῖ ὁ Θεός· στο μεν Ἡλία στο ὄρος Κάρμηλος, στο δε Μωυσή στο ὄρος Σινά. Τὸ βουνὸ εἶναι ἐξάλλου στὴ χριστιανικὴ παράδοση ὁ τόπος ὅπου συναντάται ὁ οὐρανὸς με τὴ γῆ, καὶ ἡ ἀνάβαση στο βουνὸ ἔχει μεταφορικὴ ἔννοια, καθὼς νοεῖται ὡς ἡ ἀνάβαση στις βαθμίδες τῆς αγιότητος. Οἱ δύο προφῆτες - ἀπ' τὶς μεγαλύτερες μορφές τῆς Π. Διαθήκης - φέρονται νὰ συνομιλοῦν με τὸ Χριστό: «ἔλεγον τὴν ἕξοδον αὐτοῦ ἦν ἔμελλε πληροῦν ἐν Ἱερουσαλήμ» (Λουκ. 9:31).

Ὁ Χριστός γιὰ νὰ μὴν παρασύρει τοὺς μαθητές σὲ πειρασμὸ με τὴ σκληρὴ δοκιμασία τοῦ σταυροῦ, ἀλλὰ νὰ τοὺς προετοιμάσει καὶ νὰ τοὺς καταστήσει δυνατοὺς πνευματικά, ἐμφανίζεται μέσα στὴ λάμψη τῆς θείας δόξας τοῦ. Ὁ Μωυσὴς καὶ ὁ Ἡλίας παρασταίνονται με στερεότερο καὶ περισσότερο γήινο παράστημα ἀπ' ὅτι ὁ Σωτὴρας, καὶ συμβολίζουν ἀντίστοιχα τὸ Νόμο τῆς Π. Διαθήκης καὶ τοὺς προφῆτες· ἐπίσης συμβολίζουν τοὺς νεκροὺς (ὁ Μωυσὴς) καὶ τοὺς ζωντανούς (ὁ Ἡλίας που μετέστη στὸν οὐρανὸ πάνω σὲ ἓνα πύρινο ἄρμα). Ὁ Χριστός τοὺς ὑπενθυμίζει ὅτι αὐτός εἶναι ἐκεῖνος που ἔφερε σὲ ἐπαφὴ τὸ Νόμο τοῦ Μωυσή με τὶς Παλαιοδιαθηκὲς ρήσεις τῶν προφητῶν - που ἐδῶ ἀντιπροσωπεύονται ἀπ' τὸν Ἡλία - καὶ δηλώνει τὴν ὑπεροχὴ τοῦ ἀπέναντι σ'

αυτές τις Γραφές μέσω της μαρτυρίας του Πατέρα, «οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου...».

[Συνεχίζεται]